

Hacettepe Üniversitesi

Yeni Yükseköğretim Yasa Taslağı Önerisi - Özet Raporu

Murat TUNCER

Hacettepe Üniversitesi Rektörü

GİRİŞ

Tüm gelişmiş ülkeler geçmişten günümüze genel olarak yükseköğretimi ve özelde üniversitelerini, hem demokrasinin tam olarak gerçekleşebilmesi adına insan unsurunun eğitimi için, hem de uluslararası arenada liderliği elde tutabilmek ve yüksek refah seviyesine ulaşabilmek için birer lokomotif olarak kullanmışlardır. Üniversitelerin işlevleri temelde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar, **entelektüel** ve **sosyal** işlevlerdir. Üniversitenin **entelektüel işlevi** olan öğretim ve araştırma, aklın yetiştirilmesi ile temel fikir ve kavramların aktarılmasını içerirken; üniversitenin **sosyal işlevi**, entelektüellik ile toplumun gelişmesi arasında bir denge ve bağ kurmaktadır. Bu nedenle üniversitenin iç ve dış yönü birbiriyle etkileşim halindedir ve olmak zorundadır. Bir üniversite kendisini dışarıya kapatarak, iç işlerini topluma aldırışsız bir şekilde rastgele düzenlememeli, bunun yanında kendi kurumsal gelişimi için de bazı ilkeler ve standartlar belirlemelidir. Üniversitenin söz konusu iç ve dışa dönük işlevleri birbiriyle etkileşim halindedir. Ancak ülkemizin yükseköğretim tarihine bakıldığında her dönemde hem siyasi iktidarların, hem de üniversitelerin birbirlerine karşı kapalı ve ürkek birer tutum sergiledikleri görülebilir.

Üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları; entelektüellik ile toplumun refah seviyesi arasında bir denge ve bağ kurmalı, bilgi birikimini topluma aktarabilmelidir. Kolektif akıl oluşturabilmeli ve bu sayede ülkenin bilim, teknoloji ve sanat alanlarında uluslararası rekabet edebilirliğini arttırmalıdır.

Devlet; refah seviyesinin yükselmesi ve bilimsel ve sanatsal gelişmelerin sürdürülebilirliği için, yeni akademik kuşağı desteklemelidir. Akademisyenlerin; araştırma, araştırmalar için gerekli araçlara ve koşullara sahip olabilme, öğretim ve öğrenme özgürlüğünü garanti altına almalı, mesleki güvenceler ile desteklenmiş bir akademik özgürlük anlayışını yerleştirmelidir.

BİR BAKIŞTA YENİ YÜKSEKÖĞRETİM YASA TASLAĞIMIZ ve UYGULAMA

1) Amacı ve işlevi belirli uzmanlık alanlarında çığır açıcı buluş gerçekleştirebilecek kapasitede bilimsel faaliyet yapmak olan ileri araştırma enstitüleri kurulmalıdır. Kendi uzmanlık alanlarına yönelik olarak yüksek lisans ve doktora derecesi verecek şekilde örgütlenmiş bu enstitüler, hem ulusal hem de uluslararası bilim insanlarını bünyesine çekebilecek nitelikte olacaktır. Ülkemizde kaynaklar kıt ve bilimsel araştırmalar da belli bir eşgüdünden yoksun olduğu için, topluma katma değeri yüksek

projeler doğrudan üretilememekte, ülkemiz, uluslararası bilim dünyasında seçkin bir konuma kavuşamamaktadır. Bu nedenle özel bir önemle kurulması gereken araştırma enstitüleri, kendi alanlarında yalnızca ulusal değil, uluslararası birer ekol olma amacını da güdecek ve çığır açıcılığı yakalama konusunda ülkemize, hak ettiği yeri kazandırabilecektir.

2) Yasada yeni akademik kuşak tanımlanmalı ve ayrıca desteklenmelidir. Bir ülkenin kalkınması, bilimsel ve sanatsal alanda ilerlemesi ile söz konusu ilerlemenin sürdürülebilirliğine; bu da, sonraki kuşağın akademik mesleğe özendirilmesi ve iyi yetiştirilmesine bağlıdır. Ülkemizde yeni akademik kuşağın niteliksizliğinden ve yetenekli gençlerin akademi dışı hatta ülke dışına çıkmalarından (beyin göçünden) yakınılmaktadır. Bu doğrultuda yasa taslağımızda, yeni akademik kuşağın öncelikli olarak gelişmelerinin gözetileceği ve her üniversitenin bütçesinin belirli bir yüzdesini yeni akademik kuşağın gelişimine ayırmakla yükümlü olduğu konusu düzenlenmiştir. Asistan kavramı ise eski yasada yer alan araştırma görevlisi kavramına karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır. Ancak, akademik asistanlar, akademisyenliğe ilk adımını atmış, en genç akademik kuşak olduklarından, bunlara “görevli” değil de “asistan” denilmesi tercih edilmiştir.

3) Güzel sanatlar ve bilim alanlarının gelişim, eğitim ve kariyer ölçütleri birbirinden ayrılmalı bu doğrultuda ayrıca güzel sanatlar üniversiteleri (sanat ve tasarım üniversiteleri) kurulmalıdır. Bilindiği gibi güzel sanatlar alanlarının klasik akademik disiplinlerden ve akademik ölçütlerden bağımsız kendisine özgü bir gelişim çizgisi bulunmaktadır. Öte yandan adeta kültür savaşlarının yaşandığı ve uluslararası rekabetin ülkelerin itici gücü olduğu günümüzde, teknolojik ve işlevsel açıdan aynı olan iki üründen hangisinin piyasada tercih edileceği, tasarım üstünlüğüne göre değişmektedir. Oysa ülkemizde ne yazık ki sanat ve tasarım alanındaki akademisyen ve öğrenciler klasik bilim dallarının ilke ve ölçütlerine göre yetişmeye çalıştıklarından, önlerinde birçok engel bulunmaktadır. Bu açıdan, ülkemizde sanat ve tasarım alanında geleneksel bilim ve akademik ilkelere bağlı olmayan, kendine özgü ilke ve disiplin anlayışı doğrultusunda gelişecek ayrı, güzel sanatlar üniversitelerine ihtiyaç vardır. Yasa bu açıdan bu kurumlara ayrıca önem vermektedir. Bu çerçevede Konservatuvarların da özel bir önem ve düzenlemeye gereksinimi olduğu düşünülmüştür.

4) Yükseköğretim kurumları daha özgürlükçü ancak aynı zamanda kamusal yönlerinin de korunduğu bir anlayışta düzenlenmelidir. Yükseköğretim kurumlarına, entelektüellik ile kalkınma arasında bir bağ ve denge kurabilmeleri doğrultu-

sunda, temel olarak üç ana ödev yüklenmiştir. İlk ödev, bilim ve sanatların eleştirel akıl ve yaratıcılık doğrultusunda gelişimini sağlamaktır; ikinci ödev, öğrencileri profesyonel, özgür düşünen, sorumluluk sahibi birer vatandaş yaparak meslek edinmelerini sağlamaktır; üçüncü ödev ise araştırma ve ülke kalkınmasını esas alacak şekilde araştırma alanında diğer kurumlarla işbirliği yapmaktır. Özellikle sosyal sermaye yaratıcısı olarak, topluma teknoloji transferinin yapılması ile kamunun aydınlatılması gibi ödevler eklenmiştir.

5) Üniversiteler, genel olarak akademik ağırlıklı eğitim veren ve mesleğe yönelik eğitim veren kurumlar olarak kendi içerisinde çeşitlenebilmelidir. Bunlardan ağırlıklı olarak mesleğe yönelik eğitim veren üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları, doğrudan sanayiye ve ülkenin kalkınma açısından öncelikli alanlarına yönelik çalışmaları gerçekleştirmeye yönelik olarak kurulmalıdır. Bu doğrultuda meslek okulları ile meslek yüksek okulları üniversitelerin bünyesinden ayrılarak bağımsız birimler olmalıdır.

6) Ülkenin kalkınması ve üniversitelerin sistemde birer lokomotif görevini üstlenebilmeleri için üniversitelere, buldukları bölgenin özelliklerine göre görev ağırlığı verilmelidir. Türkiye'nin somut koşullarına bakıldığında kaynakların kıt, gelir dağılımının dengesiz, sanayiye ve doğrudan uluslararası rekabete yönelik katma değer yaratan bilimsel projelerin az sayıda olduğu görülecektir. Buna çözüm olarak ve çeşitlenmeyi sağlamak amacıyla İhtisas Üniversiteleri kurulabilir. Örneğin, tropikal ve yarı tropikal bitkilerin araştırılması, ıslahı, tohum geliştirme vb gibi alanlarla ilgili Türkiye'deki bütün imkanlar; akademik personel, uzman, makine ve araç-gereç, Çukurova Üniversitesi'nde toplanarak, bu üniversitenin öncelikli ve ağırlıklı olarak ziraat, tohum ve bitki alanlarında yetkin ve etkin hale getirilmesi sağlanabilir. Aynı şekilde hayvancılık, teknoloji geliştirme, savunma sanayi teknolojisi geliştirme, turizm, sağlık vb gibi alanlarda ihtisas üniversiteleri kurulabilir. Temel amaç, üniversitenin içinde yer aldığı bölgenin somut özelliklerine yönelik, katılımcı bir yapı kurulması ve bu sayede kolektif akıl oluşturabilmesidir. Üniversitelerin buldukları bölgenin imkanlarına göre uzmanlaştırılması, yükseköğretime ayrılan kaynakların daha verimli ve etkin kullanılmasıyla bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacak ve üniversitelerin mali yüklerinin buldukları bölgenin kurum ve kuruluşları tarafından paylaşılmasına da uygun ortam hazırlanmış olacaktır. Böyle bir düzenleme üniversitelerin buldukları bölgenin sorunlarının çözümü için katma değeri yüksek projeler yapmalarını sağlayacağından, zaman içinde Türkiye'deki bölgesel kalkınmışlık düzeyleri arasındaki fark da en aza indirgenecek, üniversiteler içinde buldukları toplumla bütünleşerek kalkınmanın ve gelişmenin lokomotifi olacaktır. Bu sayede belli alanda görev ağırlığı olan üniversiteler, uluslararası alanda da rekabet edebilir konumda olabilecekler ve görev ağırlıkları konularında uluslararası bilim insanlarını ve genç araştırmacıları ülkeye çekebileceklerdir.

7) Yasada yükseköğretim kurumlarının özerkliği, ayrıca düzenlenmeli ve bu husustaki kavram kargaşasının önüne geçilmelidir. Yasa taslağımız, özellikle üniversitenin özerkliği olgusunu somutlaştırmakta ve yükseköğretim kurumları ile devletin

işbirliğini öngörmektedir. Üniversitelerin bağımsız olmasının yanında, onların topluma karşı sorumluluğunu da vurgulayarak, "fil dişi kule" olmamaları amaçlanmıştır. Ayrıca "özerklik" kavramının net olarak açıklanması ve sınırlarının suiistimale imkan vermeyecek biçimde düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Üniversitelerin mali açıdan Sayıştay denetimine tabi olunması ancak kendi öz kaynaklarını yaratmanın yanısıra kendi yatırım önceliklerini kendi organlarıncı belirleyebilme ve harcamalarını yapma konularında mali özerkliğe sahip olmalarının daha işlevsel olacağı değerlendirilmiştir.

8) Bir üst kuruluş olarak Yükseköğretim Kurulu korunmalıdır; ancak, Kurulun oluşumu ile görevleri ve yükseköğretim kurumları üzerindeki yetkileri, hiyerarşik denetimi ortadan kaldıracak ölçüde kısımlıdır. Yükseköğretim Kurulu taslağımızda, üniversitelerin ve diğer yükseköğretim kurumlarının toplum, siyaset ve kamuoyu önündeki özgür ve özerk sesi, üniversiteler arasında ortak fikir ve proje üretme forumu olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, Yükseköğretim Kurulu, tüm yükseköğretim kurumları arasında bir eşgüdüm organı gibi çalışan ve yükseköğretime ilişkin temel ilkeleri, öğretim elemanlarının asgari atama ve yükseltme ölçütlerini belirleyen bir yapıya büründürülmüştür. Yükseköğretim Kurulu, profesör üyeler çoğunlukta olacak şekilde, idare ve meslek kuruluşlarından da birer üyenin katılımıyla oluşturulması öngörülmüştür. Yükseköğretim Kurulu'na katılacak profesör üyeleri her üniversitenin senatosu seçer ve Kurul kendi içinde alt kurullar oluşturarak işlerini yerine getirir. Emreden bir yapıdan ülkenin yükseköğretim temel ilke ve esaslarını, strateji ve politikalarını oluşturan, üniversitelere yol gösteren ve daha çok koordinasyonluk fonksiyonu üstlenen bir yapıya kavuşturulmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Bunun yanında, Üniversitelerarası Kurul kaldırılmış ve görevlerinin Yükseköğretim Kurulu ve onun kuracağı alt kurullar tarafından yerine getirileceği öngörülmüştür.

9) Yasada yükseköğretim kurumlarının içyapısı değişmeli, daha katılımcı bir yapı oluşturulmalıdır. Bu açıdan üniversitenin rektör, dekan, bölüm başkanı gibi yönetici konumunda bulunan kişilerin göreve getiriliş usulleri; üniversitenin temel organları olarak senato ve yönetim kurulu; *alternatif birer öneri olarak rektörü seçici organ olan* üniversite genel kurulu ve üniversiteyi toplumla bütünleştirme işlevini üstlenecek olan mütevelli heyeti gibi organlara tasarıda yer verilmiştir. Yeni bir organ olarak devlet üniversitelerindeki mütevelli heyeti ya da üniversite konseyi üniversiteyi toplum ile bütünleştirmek amaçlı, özellikle sivil toplum kuruluşları, belediye temsilcileri, il milli eğitim müdürü, sanayi kuruluşları, sendika temsilcisi gibi üniversiteyi içinde bulunduğu bölge ile bütünleştirecek ve toplum ile üniversite arasında aktif diyalog oluşturacak şekilde düşünülmüştür ve görevi tamamen danışma niteliğindedir; bağlayıcı kararlar alamayacaktır. Rektör adayları, üniversitenin tüm bileşenlerinin temsilcilerinden oluşan bir üniversite genel kurulu tarafından seçilecek ve cumhurbaşkanınca atanacaktır. Cumhurbaşkanının, seçilen rektör adayını atamaması halinde genel kurul yeniden aynı ismi seçerse, seçilen kişi rektör olacaktır. Rektör adayları için kriterler belirlenmeli ve başta yöneticilik deneyimi olmak üzere belirli vasıf ve nitelikler aranmalıdır.

Bir **başka alternatif** olarak üniversite organlarında seçim usulü hakim kılınmıştır. Üniversite içi demokrasiye ve her grubun temsil edilmesi ile söz sahibi olabilmesine imkan tanınmıştır. Yapılan seçimde salt çoğunluğu elde eden aday Cumhurbaşkanınca atanacaktır. Salt çoğunluk sağlamadığı durumlarda üçüncü turda en fazla oyu alan iki aday yarışacaktır.

Aslında esas mesele Rektörün nasıl seçildiği ya da atandığı değil, üniversitesini nereden nereye getirmiş olduğunun hesabını verebilir bir yapının oluşturulmasıdır. Diğer bir deyişle, taahhüt ettiklerini başaramayan Rektörden hesap sorulabilmeli ve başarısız görülen Rektörün görevine son verilebilmelidir. Bu açıdan yasa taslağımızda rektörler için özellikle “Geri Çağırma” kurumuna yer verilmiştir. Buna göre, rektörün, üniversitenin tüm bileşenlerinin en az 2/3’ünün (ya da aldığı oyun bir fazlasıyla) geri çağırma talebi ile görevine son verilebilmelidir.

Rektörün yanında rektöre yardımcı olacak, üniversitenin idari başı olan genel sekreter öngörülmüştür. Genel Sekreter, yükseköğretime ilişkin konular ile farklı grupları ve konuları koordine edebilecek, devlet-kamu işlerinde deneyimli ve bu alanda nitelikli kişilerden, Rektör tarafından beş yıl için atanır; gerekirse görevi beş yıl daha uzatılabilir. Genel sekreterin görevleri; genel olarak rektöre yardımcı olmak, idari işleri yürütmek, üniversitenin daire başkanlıklarının görevlerini yerine getirirken verimli çalışmalarından sorumlu olmak, bütçeyi hazırlamak, üniversitenin idari işlerinin gözetim ve denetimini yapmaktır. Bu düzenleme ile aslında idari nitelikli işler ile akademik nitelikli işlerin yönetiminin ve eşgüdümünün birbirinden ayrılması ancak aynı zamanda birbirine paralel olarak yürütülmesi düşünülmüştür. Genel sekreter adaylığı için de belirli ölçütler geliştirilmelidir.

Üniversitelerde, rektör yardımcıları (sayısını, Üniversitenin büyüklük ve yapısına göre Rektörün belirlemesinin uygun olacağı düşünülmüştür) ve genel sekreter şeklinde, son sözün rektörde olacağı bir sistem düşünülmüştür. Yasadaki diğer bir yenilik, rektör, dekan, müdürler ve bölüm başkanları gibi aynı zamanda idari görevleri de olan akademisyenlerin, söz konusu göreve getirilmelerinde bir ön koşul olarak yöneticilik vasıflarının da olması gerekliliğidir. Bu açıdan, örneğin taslağımızda, dekanların daha önceden bölüm başkanlığı yapmış olmaları koşulu aranmıştır. Yönetici adaylığı için, ilgili birimin, görev talep tarihindeki kriterlerinin karşılanıyor olması gerekir. Ya da YÖK’ün belirlediği temel kriterlerden aşağı olmamak koşulu ile her Üniversite Senatosu, üniversitede yöneticilik yapan kişiler için de göreve gelme kriterleri belirleyebilir. Bununla birlikte, idari daire başkanlıklarının da Rektör ile gelip ve gitmesinin uygun olabileceği değerlendirilmiştir.

10) Bilimsel denetim olgusunun hiyerarşik niteliğine son verilmeli ve her akademisyenin kendi öz sorumluluğuna dayalı bir öz-denetim düşüncesi yerleştirilmelidir. Akademisyenlerin gelişimlerine özel bir önem verilmelidir. Bu doğrultuda yasada, “maaşlı izin hakkı” olarak yeni bir durum ön görülmüştür. Bilindiği gibi akademik meslek son derece yorucu ve yıpratıcı bir süreçtir; klasik çalışma esaslarına da sahip değildir. Akademik mesleği özel yapan, belirli standart niteliklerden çok kişisel nitelikler, kişisel beceri ve meraktır. Bu açıdan akademisyenlerin kişisel gelişimlerine odaklanabilmeleri, kişisel ilgi

ve merak alanlarında da gelişebilmeleri belki de diğer meslek alanlarında çalışan kişilerden daha önemlidir. Maaşlı izin hakkı bu nedenle düşünülmüş ve birçok Avrupa ülkesinde uygulanan bir hakktır. Maaşlı izin hakkı çalışma hayatında belirli bir süreyi tamamlayan öğretim elemanlarının bir yılı geçmemek kaydıyla, kişisel gelişimlerini sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmeleri ve akademik çalışmalarına verimli bir şekilde devam edebilmeleri için yasada yer almıştır. Yasa tasarımda öngörülen düzenlemeye göre, öğretim elemanı kadrolarından yardımcı doçentler, öğretim görevlileri, akademik asistanlar, okutmanlar ve uzmanlar her altı yılda bir, bir yıllık maaşlı izin hakkına; profesör ve doçent unvanına sahip kişiler her beş yılda bir, bir yıllık maaşlı izin hakkına sahip olmalıdır.

11) Yükseköğretim kurumları, Yükseköğretim Kurulu’nun belirlediği genel esaslara aykırı olmamak kaydı ile kendi öğrencilerini seçebilmelidir. Bununla birlikte eğitim, öğretim ve öğrencilik ile ilgili ilke ve kuralların da yine Yükseköğretim Kurulu’nun belirleyeceği esaslara aykırı olmamak kaydı ile akademik özerklik gereği yükseköğretim kurumları tarafından belirleneceği öngörülmüştür. Oldukça tartışmalı olan eski yasadaki 50/d maddesi kaldırılmıştır.

Türkiye’nin özel koşulları düşünüldüğünde, alternatif olarak, ön eleme yapacak bir merkezi seçme sınavı (ÖSYM tarafından) yapılabilir. Üniversiteler, belirledikleri taban puan üzerinden başvuruları kabul edip kendi öğrencilerini seçebilirler.

12) Akademisyenler hakkındaki suç ve disiplin durumları yükseköğretim yasasında düzenlenmemeli, ilgili yasalar nezdinde değerlendirilmelidir. Başta intihal vb. mesleki etik kurallarına uygun olmayan durumlar için özel yönetmelikler yerine, bu hususların düzenlendiği yasalar – Türk Ceza Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu vb.- doğrultusunda işlem yapılmalıdır. Böylelikle uyuşmazlıklar, konunun uzmanı olan mahkemelerde çözülmüş olacaktır. Bu sistem, mevcut durumdaki, daha sonraları yargıdan dönen pek çok bürokratik iş yükünü ortadan kaldıracaktır.

13) Öğrenciler yükseköğretim kurumlarının temel unsuru olarak görülmeli ve disiplin cezaları koşulları daha demokratik esaslara dayandırılmalıdır. Taslağımızda, eski yasadaki “Yükseköğretim kurumları içinde veya dışında yükseköğretim öğrenciliği sıfatına, onur ve şerefine aykırı harekette bulunan...” gibi muğlak ifadeler ortadan kaldırılmış, öğrencilerin okul içinde ve suç oluşturan faaliyetleri dikkate alınmıştır. Özellikle darp, şiddet, yaralama, kamu mallarına zarar verme, eğitim-öğretimi engelleme vb. gibi eylemler için soruşturma süresince tedbir kararı alınması, zorunlu hallerde okuldan uzaklaştırılması ve bu konuların Yönetmelikle belirlenmesi düşünülmüştür. Bununla birlikte üniversite içi, eğitim-öğretim ile ilgili daha alt düzey davranışlar, sınavlara ilişkin usulsüzlük vb. durumlar için üniversiteler ayrıca YÖK’ün belirlediği esaslar çerçevesinde, kendi senatolarınca oluşturulup YÖK’ün onayından geçirilen “disiplin yönetmeliği” oluşturabilirler. Bu yönetmeliğin hükümleri Rektör ya da görevlendireceği bir yardımcısı tarafından, üniversitenin ilgili (ör., Etik Kurulu vb.) birimleri tarafından yürütülebilir.

Öğrencilerin okul dışındaki faaliyetlerine yükseköğretim kurumları karışmamalıdır. Yetişkin bireyler oldukları düşünüldüğünde,

diğer vatandaşlar gibi yükümlülüklere tabi tutulmalıdırlar. Bu doğrultuda öğrenciler eğitim öğretim faaliyetlerini kesintiye uğratmayacak şekilde ve suç işlemek kaydıyla toplantı, basın duyurusu, protesto vb. gibi ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilecek faaliyetlerde bulunabilmelidirler. Üniversiteler bir toplumun özgür düşünme platformudur.

Sonuç olarak üniversitelerin bir ülkenin geleceğinde rol oynama potansiyeline sahip en önemli kurumların başında geldiği düşünüldüğünde, Yükseköğretime özel bir önem verilmeli ve evrensel standartlara uygunluk her aşamada gözetilmelidir. Şeffaf, açık, hesap verebilir ve kendini sürekli yenileyen kurumlar olması gözetilmeli ve sağlanmalıdır.